

L'ANTROPOLOGIA DE LA SALUT APUNTS PER A UN "DISCURS" SOBRE EL CONCEPTE CRISTIÀ DE SALUT

Rosa Mª Boixareu

UNIVERSITAT RAMON LLULL

Apunts per a un "discurs" sobre el concepte cristià de salut vol ser una reflexió oberta des d'un concepte d'home (anthropos) concret: l'ésser creat que rep vida com a do, i la concepció com a espai de convivència joiosa. Hom no oblida la realitat humana: la limitació, els neguits, les dependències..., és a dir, la malaltia. Aquesta realitat humana és viscuda i sentida des de la singularitat personal, i des de la pluralitat sociocultural de l'ésser humà.

Es concep la salut com a experiència, benestar i responsabilitat, vers un mateix, i vers la societat. Es concep la salut com a expressió de la pròpia llibertat, i com a amor (bé) que es tradueix per justícia: és a dir, com el dret a gaudir de la joia de viure, i com el deure de vetllar perquè així sia. Es concep la salut com a salvació integral de l'home, que es realitza en el seu present vital, amb una perspectiva de futur que s'acompleix en Déu.

13

1.- Aproximació del concepte d'antropologia

L'antropologia és la ciència de l'home. De l'*anthropos grec*¹, en el qual convergeix un ventall ampli de potencialitats i possibilitats².

¹ A l'*adam* bíblic li correspon l'*anthropos grec*. El terme es refereix a l'ésser humà, sense fer la distinció entre mascle i femella. És en aquest sentit que utilitzem el terme *home* al llarg de l'article. Entenem l'*home* com un ésser singular, únic, que es manifesta com a persona en la comunicació interpersonal, amb consciència de qui és i de tot el que l'envolta, i que es projecta vers un futur transcendent. Vegeu GEVAERT, J., *El problema del hombre. Introducción a la antropología filosófica*, (1993), ed. Sígueme, Salamanca, p. 14-18; l'autor agrupa en tres temes la problemàtica antropològica: a) admiració i meravella; b) frustració i desil·lusió; c) la negativitat i el buit.

² Cf. SAHAGÚN, J. De. *Nuevas antropologías del s. XX*, (1994) ed. Sígueme, Salamanca, art. "La idea del hombre en P. Laín Entralgo", p 17-41.

De fet, el terme "antropologia", més que un concepte, és un signe de la llengua amb nombrosos referents i significats. Quan aquests es matisen, es concreta el seu abast. Aleshores, parlem d'antropologia cultural, social, biològica, teològica, de la salut..., segons el camp en què incideix el seu estudi.

L'aproximació a l'antropologia com a ciència, la fem des de la realitat de l'home (l'*anthropos*), com a protagonista de la cultura, de la societat, del "fer" i de "l'esdevenir" humà al llarg del temps. L'antropologia es fixa en "allò" que va ser l'home per tal de veure i comprendre "allò" que és. Es fixa en les seves necessitats i possibilitats, per tal de poder apropar-se amb la seva realitat a "l'home nou": a l'home en harmonia i convivència amb si mateix, amb els altres i amb la natura. És a dir, en harmonia i convivència amb el seu Creador³. Així doncs, l'home és objecte i subjecte d'aquesta ciència que s'interessa per ell mateix.

Com a ciència de l'home, la seva qüestió fonamental és: *què és l'home?*⁴. La seva resposta, al llarg del temps, és diversa⁵. Però d'aquesta pregunta fonamental en sorgeix una primera reflexió sobre la "manera d'ésser" de la nostra existència⁶. L'home és:

a) *Consciència de si mateix i de la realitat que l'envolta*. Coneix i se sap coneixedor de tot allò que l'afecta. Pot avaluar i mesurar les seves possibilitats i, també, els seus límits. És capaç de descobrir i tenir cura de la seva intimitat, la seva historicitat, la seva experiència, la seva sociabilitat, la seva projecció vers el futur. Entesa aquesta darrera *consciència* com a estímul creatiu en les seves relacions amb tot el que l'envolta i com a preocupació-projecció més enllà de si mateix.

L'home quan pensa, desitja, fantasieja, estima,... s'adona

³ Cf Gn. 1-2. Sobre aquest tema vegeu el comentari de RAURELL, F., a *Del text a l'existència. De l'exegesi a l'heremenèutica*, (1980) Facultat de Teologia de Barcelona, art. "Característiques principals de l'estat paradisiac", p. 233-239.

⁴ El SI 8 veu l'home com aquell que descobreix la seva superioritat en el món, i la tradueix en lloança al seu Creador, "jo dic: Què és l'home, perquè te'n recordis?/ Què és un mortal, perquè el tinguis present?/ Gairebé n'has fet un déu, / l'has coronat de glòria i dignitat,.../ Senyor, sobirà nostre, que n'és, de gloriós, / el teu nom per tota la terra!", v. 5.6.10. (La traducció dels textos bíblics correspon a *Bíblia catalana. Traducció interconfessional*, (1993), Associació Bíblica de Catalunya, Barcelona).

⁵ Vegeu, GONZÁLEZ FAUS, J.I., de "la tristesa de ser home" a "la llibertat de fills". *Accés creient a l'home*, (1995), a Cristianisme i Justícia, Barcelona. L'autor distribueix la seva reflexió antropològica en tres parts: a) Experiències humanes; b) Lectura creient; c) Conclusió: "(...)tot ésser humà es troba davant la cruïlla de "posseir-se a si mateix" o de "rebres a si mateix"..."

⁶ Una "manera d'ésser" que s'encarna i es va fent a través d'unes "realitats" ("dimensions") compenetrades per a formar un únic ésser vivent: l'home. Així diem que les dimensions de la persona són: biològica, psicològica, social i transcendent.

que la realitat és quelcom més que allò que hom pot tocar i apamar; hi ha una realitat que se li esmuny, i de la qual participa. La realitat de la transcendència⁷.

b) *Meravella i Admiració* davant la realitat i el misteri de l'existència humana⁸. Fascinació davant la simplicitat de la natura i dels seus fenòmens, que amaga un complicat teixit d'ordre intern. En l'home convergeix la sàvia combinació de la corporeïtat, junt amb una interioritat que es dona a conèixer. L'home necessita d'aquestes dues realitats per a donar ple sentit a la seva existència. Existència que no s'exhaureix en ella mateixa sinó que es projecta vers un futur transcendent. Vers Déu.

c) *Frustració i Desil.lusió* en l'enfrontament amb la realitat com a experiència negativa. A partir d'aquí sorgeix una preocupació sobre el problema del significat fonamental de l'existència, freqüentment amarada pel sofriment, el fracàs, la malaltia, la mort... L'home, tot sovint, cerca la raó de viure, del seu sentit... i no el troba. El llibre de *Job* convida al lector a tocar de peus a terra sense deixar de reconèixer explícitament Déu com a Creador⁹. La biografia humana, individual i col·lectiva, no sempre és una experiència feliç. Gairebé gosem dir que l'home viu aclaparat per uns esdeveniments que tot sovint l'empenyen a fer el seu clam profètic contra la injustícia i els abusos de tota mena¹⁰.

d) *Gratitud i Refús*. L'home és gratitud pel do rebut: la vida¹¹, i lloança, fins i tot en la queixa, del seu Creador. Però també és refús de la seva condició d'ésser creat. I és precisament en aquesta negació, més o menys conscient, que hom hi troba el punt de partença d'una existència sense sentit: sense llibertat, sense amor¹².

⁷ *Transcendent* vol dir *anar d'un lloc a l'altre travessant o traspasant un límit*. Quan la realitat traspasa el límit de l'abast humà, es diu que és *transcendent*. L'acció s'anomena *transcendència*: anar més enllà de l'espai i del temps propi, com per ex., l'acció de pensar, traspasa el límit de la pròpia realitat, ... Déu és el *Transcendent* (el Totalment Altre); per tant, l'accés de l'home a Déu solament és possible si Ell es dona a conèixer. Vulgarment es diu que és transcendent allò que hom vol qualificar com a important, i a l'inrevés. Sobre el terme *transcendència*, vegeu FERRATER MORA, J., *Diccionario de Filosofía*, (1984), Alianza Editorial, Madrid, art. "Transcendencia"; i sobre el tema del *coneixement de Déu*, vegeu ROVIRA BELLOSO, J.M., *El Misteri de Déu*, (1994), Facultat de Teologia de Catalunya, Barcelona, cap. II "L'itinerari conscient i creient cap a Déu".

⁸ Cf. Sl 139, 13-14: "(...) Tu has creat el meu interior, / m'has teixit en les entranyes de la mare. / Et dono gràcies perquè m'has fet tan admirable, / les teves obres són meravelloses: / ho reconec amb tota l'ànima. (...)".

⁹ Vegeu, p. ex., Jb. 10.

¹⁰ El *shalom* (la pau) no és solament benestar, sinó també justícia. La pau deriva de la justícia, (Is 32, 17), que és do de Déu, però responsabilitat de l'home.

¹¹ Cf. Gn. 2, 7: "I llavors el Senyor-Déu va modelar l'home amb pols de la terra. Li va infondre l'alè de la vida, i l'home es convertí en un ésser viu".

¹² La dificultat de conèixer i adreçar-se vers el Déu.

1.1- L'home i el seu "medi"

El *medi* de l'home és la seva *cultura*. És a dir, la seva geografia, les seves tradicions, els seus costums, el seu nucli familiar, de treball, de lleure¹³... L'home viu en un temps i en un espai concret que és el seu marc d'interpretació de la vida i del món. Un espai en el qual se li representa-interpreta el passat formant part del seu projecte del futur. L'home, en aquest *medi*, servint-se de l'estudi, el treball i el lleure, amb responsabilitat i llibertat, humanitza la família, la vida social i la convivència¹⁴. Tot respectant la pluralitat de cultures, l'ordre moral i el bé comú.

Tota aproximació a l'estudi de l'home demana considerar el seu *medi* (el d'aquest home concret), a fi de no fer valoracions falses i aplicar resolucions errònies. L'actitud davant d'una situació demana, si més no, avaluar les circumstàncies que l'acompanyen. La *cultura* matisa actuacions i formes de pensament, i, alhora, en genera d'altres. Però no és la *cultura* com a tal qui dibuixa l'espai de l'home, sinó aquest mateix home qui, immers en el seu medi, a la vegada, n'és protagonista i constructor. Som hereus d'un patrimoni que anem confegint. D'aquí la responsabilitat històrica de tota acció humana.

No és estrany, doncs, que l'antropologia, com a disciplina científica, estudiï amb profunditat la realitat cultural, interessant-se per la genuïtat i diferència dels distints grups humans¹⁵.

16

¹³ Ens referim a *cultura* en el seu sentit més ampli. Hom pot parlar de la *cultura industrial*, del *món rural*, de l'àmbit *sanitari* i, d'una forma més particularitzada, de la *cultura hospitalària* o de la *cultura sanitària a nivell popular*, no com a coneixements, sí com a àmbit d'actuació.

¹⁴ Cf. Constitució *Gaudium et spes* n° 53-62, del Concili Vaticà II. Per un aprofundiment en el concepte *Cultura*, segons el C. Vaticà II, vegeu també CARRIER, H., *Diccionario de la Cultura*, (1994), ed. Verbo Divino, Estella, art. "Cultura". Des de la perspectiva de l'*Antropologia cultural*, vegeu AGUIRRE, A., *Diccionario temático de Antropología*, (1993), ed. Marcombo, Barcelona, art. "Cultura".

¹⁵ Herodot (484-425) ja feia antropologia quan describia els costums, els hàbits, la llengua, les lleis, les creences dels pobles estranys a Grècia. En relació al tema de l'antropologia dels textos bíblics, vegeu RAURELL, F., *Mots sobre l'home. Aspectes d'Antropologia Bíblica*, (1984), Facultat de Teologia de Barcelona-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, Barcelona: "Quan es parla d'antropologia bíblica se sobreentén l'antropologia cultural del grup humà que ha viscut els fets, els esdeveniments, les experiències religioses, polítiques, socials i econòmiques testimoniejats pels textos: les experiències del grup humà que ha fet i ha viscut la Bíblia hebrea, les experiències del grup humà que ha fet i ha viscut la Bíblia grega de l'Antic Testament i del Nou. Aquestes comunitats diferents s'han servit de diferents categories culturals com a instruments d'expressió de llurs vivències religioses", p.11-12.

2.- L'antropologia de la salut

L'antropologia de la salut és l'estudi i el coneixement científic de l'home en l'àmbit de la salut i la malaltia¹⁶.

Les arrels de l'antropologia de la salut cal cercar-les, en primer lloc, en la necessitat de *definir* què s'entén per salut i què s'entén per malaltia. El marc d'interpretació de la realitat hom el troba en la pròpia cultura. No com un codi tancat, però sí com a punt de referència. Així doncs, la promoció, el control i la prevenció de la salut i la malaltia es farà, necessàriament, a partir d'allò que aquell grup humà entén per salut, i què per malaltia. No n'hi ha prou a "sentir-se" sa, útil, integrat..., cal que la societat ho reconeixi com a tal.

El conflicte sorgeix en la mesura que hi ha un *distanciament*, en la coincidència de punts de vista, entre allò que l'home *sent* i allò que se li *reconeix*¹⁷.

Definir la malaltia vol dir situar-se en el temps-espai previ a ella. És a dir, en el *medi* de la salut. En el *medi* cultural en el qual l'home neix, creix i mor. Un *medi* en el qual hom llegeix i interpreta la vida i el món com quelcom rebut (patrimoni històric), i com quelcom que hom pot i ha de transformar de cara al bé comú i al progrés de la humanitat.

El reconeixement d'un substrat social en el camp de la salut és un fet que ve de lluny¹⁸. El camp de la intervenció i la investigació sanitària s'amplia i s'interrelaciona amb altres àrees. L'àmbit de la salut abraça aspectes socio-culturals, així com els fenòmens contemporanis (alcoholisme, drogadoicció, atur...), el protagonisme de les medicines alternatives o paral·leles, la influència dels mitjans de comunicació en la divulgació sanitària, la medicalització, etc. El món de la salut ja no es limita a la malaltia, sinó a tot

¹⁶ Sobre aquest tema vegeu LAÍN ENTRALGO, P. *Antropología médica para clínicos*, (1984), ed. Salvat, Barcelona: "La antropología médica es un conocimiento científico del hombre en tanto que sujeto sano, enfermable, enfermo, sanable y mortal, ... cuyo cuerpo central (el de la antropología médica) se diversifica en todo un abanico de disciplinas: morfología, fisiología, psicología, sociología, historia, ética, antropología cultural y estética médicas", "Introducción", p. XXXI.

¹⁷ En l'àmbit de la salut, a l'expressió "joestic sa", li ha de correspondre el "tu estàs sa", com a reconeixement social d'una "situació". Vegeu LAÍN ENTRALGO, P., o.c., p 187-199.

¹⁸ "Una cuestión importante en Medicina social prehistórica es la evolución del contagio, sus condiciones y posibilidades, así como los condicionantes sociales de las formas de agresión", vegeu LAÍN ENTRALGO, P. *Historia Universal de la Medicina*, (1972), ed. Salvat, Barcelona, vol. I, p.30, l'autor mostra la relació d'algunes pràctiques de les cultures prehistòriques amb la salut pública.

l'entorn vital de l'individu¹⁹. Els governs haurien de tenir com a *assumpte d'Estat*: la pobresa, la fam i la malaltia..., en el seu sentit més ampli²⁰. Realitats, aquestes, que no es poden deslligar les unes de les altres²¹.

La relació entre salut i condicions de vida, així com la millora i el manteniment de la salut, demana no solament mesures sanitàries, sinó també de tipus social. Lluitar contra la malaltia és lluitar contra tot allò que la provoca o l'afavoreix²².

Actualment, en l'àmbit de la salut cal tenir en compte el desplegament i l'eficàcia de les institucions internacionals com per exemple l'OMS (Organització Mundial de la Salut), i, és clar, les ONG (Organitzacions No Governamentals)²³, en la promoció de la salut arreu del món.

Des d'aquesta perspectiva hom s'adona que el món de la salut agafa un espai que va més enllà de la dimensió biomèdica. L'espai *cultural* de la salut és el *medi* de l'home: la seva biologia, la seva *manera de ser* (dimensió psicològica), la seva *manera de viure-conviure* (dimensió social), i el simbolisme que l'acompanya. Així com la recerca de resposta a les inquietuds (interrogants) que la vida planteja.

18

Per exemple, tot el marc simbolicointerpretatiu que acompanya la relació professional de la salut-pacient no és aliè al progrés en la salut d'aquest: tant la lectura que fa el malalt, com l'ús que en fa el professional d'aquests mateixos signes. Com tampoc és indiferent la lectura social que hom fa d'un tipus de malaltia en

¹⁹ Vegeu, GRANERO, X., "El desenvolupament històric i conceptual de l'Antropologia de la medicina", p.13-32, a *Antropologia i Salut*, (1984), Fundació Caixa de Pensions. Barcelona.

²⁰ Per exemple, hom pot parlar de pobresa *material*, fent referència a la manca de recursos econòmics; de pobresa *intel.lectual*, fent referència a la manca de possibilitats per progressar en el coneixement de les ciències; de pobresa *espiritual*, fent referència a la manca de sensibilitat pel sofriment dels altres...

²¹ Si més no, la *malaltia* és un indicador de la manca de recursos de l'organisme per fer front a un tipus d'agressió i, alhora, és un indicador de la necessitat (*fam*) que té l'organisme de fer front a aquesta agressió.

²² Cf COMELLES, J.M., MARTÍNEZ, A., *Enfermedad, Cultura y Sociedad*, (1993), EUDEMA, Madrid, art. "La Medicina era una ciencia social". Destaquem la tesi d'A. Grotjahn, "(...) la vida i la salut, especialment de les classes pobres, depenen de les condicions socials i de l'ambient", p. 20.

²³ Entre les ONG hi trobem una varietat d'organitzacions que cobreix gran part de l'activitat humana. Solament a tall d'exemple: *Pallassos sense fronteres*. Indubtablement són un mitjà de promoció de la salut arreu del món: riure, relaxar-se, distreure's... és, a voltes, incomparablement més eficaç que altres tractaments, ja que purga l'esperit de l'espectador de les *malalties* de l'ànima, obrint així, al *malalt*, noves perspectives de salut.

concret: rebre un diagnòstic de *sida* és com rebre una sentència de mort. No solament això, s'ha d'aprendre a viure amb la *diferència* que suposa emmalaltir de *sida*. Els efectes del progrés de la malaltia i algunes de les seves teràpies *marquen* la vida personal i social del pacient. Sempre més serà un malalt de *sida*. Això a nivell de convivència personal. A nivell de la societat, l'atenció al pacient i a la malaltia demana una organització sanitària específica i sempre al dia, un personal sanitari competent, un suport social, un ampli espai de recursos de tot ordre, investigació, prevenció²⁴... Aquesta malaltia posa en evidència els límits humans i els de la ciència. Val a dir, però, que a voltes aquesta malaltia també posa en evidència una deu de riquesa humana que restava amagada a la persona i al seu entorn. No és senzill, però, comprendre que calgui tastar la *dissort* per obrir els ulls a allò que de bo i sa hi ha en la natura humana²⁵.

3.- Però..., què entenem per salut?

Per una aproximació al concepte de salut és gairebé un atreviment. És la certesa de quedar-se a mig camí d'allò que hom vol dir, i, sobretot, d'allò que hom entén per salut.

La preocupació per la salut no és un signe específic del nostre temps. Quan l'home faraònic centralitza la seva preocupació per la vida, la salut i la prosperitat al voltant de la persona del faraó²⁶, s'està preocupant per la seva pròpia salut. La salut del faraó condiona el benestar del poble; la seva malaltia significa la ruïna, el retorn al caos primitiu. Així, doncs, preservar la salut del faraó és una necessitat vital amb un ressò social extraordinari²⁷.

L'universalitat, en espai i temps, d'aquesta preocupació agafa tot home individual i col·lectivament. Quan l'OMS defineix

²⁴ Vegeu GREENWOOD, D.J. "La classificació, la incertitud mèdica i el curs moral del pacient", a *Antropologia i salut*, (1984), Fundació Caixa de Pensions, Barcelona, p. 126-128.

²⁵ L'evidència del mal, el sofriment de l'innocent i la incapacitat humana per a la seva comprensió, així com la lucidesa d'assumir la limitació humana i copsar la transcendència de Déu, són els temes cabdals del llibre de *Job*. Una lectura personal del llibre de *Job* podem trobar la a BENTUÉ, A., *Job, el teòleg*, (1989), ed. Cruïlla, Barcelona.

²⁶ L'home egípciu comprèn la persona del faraó com l'encarnació d'un déu.

²⁷ Per exemple, al paper d'Ebers, s. XVIII a.C., ja es fan diverses consideracions sobre la vida, la salut i la malaltia. No solament en relació a la descripció d'algunes malalties, també en la utilització de medicaments i en les classes de *sanadors* que corresponien a distintes concepcions de la malaltia: *sacerdot*-la malaltia com a càstig, *metge*-la malaltia com a causa natural, *mag*-la malaltia com a causa sobrenatural o d'origen demoníac.

la salut com un estat de perfecte benestar físic, mental i social, i no solament l'absència de malaltia, posa un llistó inabastable en l'assoliment de la salut per a la persona humana, i per a la societat²⁸. El terme estat ja ens situa en uns paràmetres que no són propis de la condició humana, sempre canviant des del naixement fins a la mort; i cada canvi amb les seves peculiaritats, que demanen un ensinistrament vital que afecta diversos espais de relació, per dir-ho amb poques paraules²⁹. El terme *perfecte* al·ludeix a un objectiu irreal. A més, caldria esbrinar què s'entén per *perfecte benestar físic, mental i social*. El *malestar* que desperta una situació d'injustícia és un signe de manca de salut?.

"Estar sano es, aparte todo lo dicho, poder en cualquier momento caer enfermo"³⁰. La reflexió sobre la salut demana, també, no desestimar aquesta "possibilitat" real d'emmalaltir, com a la presa de consciència de la pèrdua d'un bé que hom té: la salut. La malaltia, doncs, com aquell moment de l'existència en què hom fa experiència de quelcom negatiu: limitació i dependència, mancança i sofriment, pèrdua i degradació... La malaltia no com a estat, sinó com a realitat biogràfica que, alhora, és punt de partença d'un procés de salut. Restar terreny a la malaltia és guanyar terreny a la salut. I, a l'inrevés.

La malaltia ens introdueix en el camp semàntic de la *limitació*, la *deficiència*, el *desequilibri*,... i per *simpatia* ens introdueix en el camp de la possibilitat real de superar els límits, les mancances i el desordre a què dona lloc. Ens situa, també, en el camp semàntic de la *transcendència*. El poder emmalaltir ens dóna peu a superar aquesta possibilitat. L'experiència humana posa un toc d'aten-

²⁸ En el DOCUMENT sobre Assistència Primària elaborat en la Conferència d'Alma-Ata (1978), l'OMS, tot reafirmitant-se en la seva definició de salut del 1946, afegeix: "els governs tenen l'obligació de tenir cura de la salut dels seus pobles, obligació que solament pot dur-se a terme mitjançant l'adopció de mesures sanitàries i socials adients (...) que tots els pobles del món assoleixin l'any 2000 un nivell de salut que els permeti dur a terme una vida social i econòmicament productiva. L'atenció primària de salut és la clau per assolir aquest objectiu com a part del desenvolupament, d'acord amb l'esperit de justícia social". Sembla com si el benefici de la salut es limités a dur a terme "una vida social i econòmicament productiva", vegeu, Congreso, Iglesia y Salud, (1994), EDICE, (Editorial de la Conferència Episcopal Espanyola), Ponència 1a: *El mundo de la salud y de la enfermedad a examen*, p. 75-104. Una visió de la salut més oberta, i en harmonia amb la dimensió social de la persona, la dóna el Congrés de Metges i Biòlegs de Llengua Catalana, dins el marc del Congrés de Cultura Catalana, a Perpinyà el juny del 1976: "La salut és aquella manera de viure que és autònoma, solidària i joiosa".

²⁹ Per exemple, la intimitat és l'espai de relació més immediat a un mateix. El canvi en aquest espai de relació és una experiència que l'home viu intensament.

³⁰ Vegeu LAÍN ENTRALGO, P. op.cit. p. 190.

ció quan s'intenta encapsar l'home en una definició tancada, ja que la persona, per naturalesa, és un ésser obert. A través de la malaltia es fa comprensible la feblesa i el sofriment dels altres: se'ns convida a no tancar els ulls a no res, ni al mal, ni a la felicitat, ni a nosaltres mateixos.

Per tant, és incomplet parlar de salut solament a partir de la malaltia i tot el que significa. Cal parlar de salut, en primer lloc, a partir de la doble perspectiva de "millora" de la situació de salut en què hom es troba, i en segon lloc, a partir de la possibilitat real de superar l'estatus de malalt que s'ha assolit, ja sia com a recuperació-rehabilitació total (guariment), o parcial d'allò que s'ha perdut³¹.

El primer pas per a una correcta aproximació al concepte de salut serà considerar en què consisteix aquest *bé* que hom té i que anomenem salut. Sense oblidar la dificultat i relativitat d'una definició que ve marcada per la cultura del grup humà al qual es pertany³². Certament, el progrés de les ciències ha portat arreu del món la possibilitat de fer front eficaçment a un tipus de malalties (p. ex., la verola), a superar situacions, com per exemple, l'alta taxa de mortalitat infantil o l'augment d'esperança de vida de la població, principalment a Occident. Però també aquest mateix progrés ha estat la causa d'altres circumstàncies de risc a les quals cal fer-hi front. "Noves" malalties com la sida, les depressions, alguns tipus de càncer..., demanen un suport i una estructura sanitària adient per intervenir-hi eficaçment. El procés d'envelliment de la població, posem per cas, és un signe de salut que demana un suport i una intervenció que va més enllà de l'estrictament sanitari. A la superació d'un mal, el segueix l'aparició d'altres situacions que no es poden abandonar si no és en detriment de la salut de la població. Es disminueix el risc d'una *forma* d'emmalaltir, i se n'assoleixen altres de noves.

La salut de la població hom pot avaluar-la segons uns paràmetres establerts en relació a un tipus de malalties, les seves conseqüències, incidències i formes de prevenció. També pot fer-se aquesta avaluació a través d'una lectura de l'assignació dels recursos sanitaris i a través de la definició de prioritats d'aquests recur-

³¹ Per exemple, la pèrdua del funcionament d'un òrgan o un membre del cos humà, un aspecte d'integració social, etc.

³² Vegeu PRAT, J., PUJADAS, J.J., COMELLES, J.M. art. "Sobre el contexto social de enfermar" a KENNY, M., DE MIGUEL, J.M. *La antropología médica en España*, (1980), ed. Anagrama, Barcelona, p. 43-68.

sos. També pot fer-se des de la perspectiva i qualitat de vida de la població... i per què no fer-ho també des de la formació, competència i qualitat humana del professional sanitari?. Entenem com a bé que es tradueix en salut tant la quasi absència d'una forma d'emmalaltir, com l'esforç personal i social per evitar fer-ho. I entenem per salut, que es llegeix com a *bé*, tant el *benestar* d'una manera de viure, com el *malestar* positiu que suscita la manca d'aquest benestar.

Aquesta lectura del concepte de salut és certa però incompleta, ja que no agafa la totalitat del viure i del sentir humà: la tristesa, per exemple, amb quina patologia la identificaríem, i quin pla terapèutic definiríem per combatre-la?. En la mateixa línia, podem parlar de la violència, la desesperança, l'odi, la gelosia... L'estructura real de la salut és massa complexa i plena de matisos. Cal anar a la recerca d'una definició de salut en què es reflecteixi la realitat de la condició humana com a possibilitat real de *millora i benestar* personal i social, sigui quin sigui el seu àmbit sociocultural³³. Cal anar a la recerca d'una definició de salut en què la *indigència* humana sigui contemplada com un *signe* de transcendència, i un *motiu* d'esperança, ja que és propi de l'home cercar superar-se i esperar aconseguir-ho³⁴. Cal, doncs, que el *medi* de l'home ho afavoreixi i ho faci possible. Cal, malgrat tot, fer una lectura positiva de la realitat de la condició humana, i cal, també, prendre consciència de la *responsabilitat*, a tots els nivells, que això suposa.

22

4.- La salut com a experiència, benestar i responsabilitat

Entendre la salut com a *experiència, benestar i responsabilitat* és l'eix de la nostra reflexió sobre el concepte de salut.

Experiència en un espai-temps concret, i sempre susceptible de completar i complementar³⁵. *L'experiència* és aquell moment

³³ Sobre aquesta qüestió, vegeu SANZ, J.F., "Biomedicina tradicional. Análisis de un conflicto", a rev. Jano, Abril 1995, vol. XLVIII, núm. 1120, p. 57-62: "*Los límites de la medicina occidental, que en su propio medio pueden alcanzar dimensiones apreciables, llegan a ser desmesurados en este contexto*", fent al·lusió a l'intent de comprensió que fa l'autor entre biomedicina i medicina tradicional, en aquest cas concret prenent com a punt de referència el poble massai.

³⁴ La injustícia és col·lapsar aquest *signe* i deixar inoperant el *motiu*.

³⁵ *L'experiència* del poble massai com a tal, no impedeix a l'agent sanitari occidental "completar-la" i "complementar-la" sense malejar la seva identitat. Alhora, és possible que la presa de contacte de dos sistemes de salut distints aporti a l'un i a l'altre quelcom positiu. L'experiència de la injustícia com a *signe* per a superar-la, i com a *motiu* per aconseguir-ho. L'experiència de la malaltia com a *signe* de la limitació-dependència humana, i com a *motiu* per a superar-la.

vital que l'home recupera en el present. És la "memòria" de la pròpia biografia encarnada en el "ser" i "fer" humà. La memòria dels pobles és la seva història, la seva cultura, les seves tradicions... que viuen enmig del seu teixit social.

La salut com a *experiència* que l'home pot (ha de poder) millorar, com a *signe* de superació, i com a *motiu* pedagògic que ho possibilita. La *salut* com a experiència no és solament la "memòria" vital d'un benestar fisicoorgànic, o una situació d'integració social.

És també la "circumstància" vital que fa gairebé inevitable la reflexió, la comprensió i l'acceptació (que no resignació) del present per a fer-lo més amable, més estimable³⁶.

La salut com a *experiència* no exclou la negativitat del viure humà. Al contrari, l'afirma, ja que, com hem dit anteriorment, l'ésser humà no sempre té una trajectòria feliç. La salut com a *experiència* recull la crua realitat de la condició humana i intenta transformar-la en quelcom bo, amable, estimable i, en la mesura que sigui possible, benestant.

La salut com a *benestar* integral en què participen totes les dimensions de la persona. Un *benestar* no solament físic, ja que pot ser sa-insà: l'home no solament és el membre o l'òrgan malmès, sinó que és una interrelació vital de la seva pluridimensionalitat. Per altra banda, ja es comprèn que no n'hi ha prou que el cos estigui i se senti bé, cal que "jo" ho reconegui, ho senti, i ho valori com a tal.

Un *benestar* que és conseqüència d'una *responsabilitat* personal en l'assoliment d'uns hàbits de vida a nivell personal i social. Una *responsabilitat* a la qual no és aliena la interioritat com a fonament de tota acció humana. Una *responsabilitat* moral, com a qualitat de vida personal i social, que es treballa en ordre a l'enfocament que donem a la nostra existència (el "sentit de la vida"), que es defineix i es transforma en l'exercici de la

³⁶ Sobre aquest tema, vegeu MARTÍ I POL, M. *Estimada Marta*, (1986), ed. del Mall, Barcelona, el "Pròleg", p. 7-17. L'experiència no pas "amable" de la malaltia converteix la vida de l'autor en una deu de força creadora: "Sense moure's gairebé mai de casa i amb una presència visible reduïda a la mínima expressió, un pot estar activament present a qui sap els indrets i sentir-se activament solidari de la gent. Més encara, es pot arribar a comprendre i fins i tot estimar i sentir-se estimat amb una força i una autenticitat realment inospitades, de tal manera que la plena assumpció del desig tradueixi en veritables actes allò que en molts casos no passen de ser considerats com a simples indicis", p. 14-15.

pròpia llibertat i en la capacitat d'estimar les persones i les coses³⁷. Una *responsabilitat* social com a forma d'expressar aquesta experiència humana i d'enriquir-la amb l'experiència de l'entorn.

Hom veu que la salut humana no es pot considerar com una situació d'assoliment (estàtica), i limitada a un bon funcionament orgànic, ni a un benestar parcial, que no integri la totalitat de les capacitats i possibilitats humanes en convivència amb el seu *medi*. L'home "malalt" ha de poder expressar el plany pel benestar perdut, o arrabassat, amb la força que dóna la certesa que la *joia de viure*³⁸ és una realitat factible, que rau precisament a poder descobrir el rostre humà de la malaltia³⁹.

Per tant, *entendem que una persona està sana en la mesura que és capaç d'orientar les seves forces físiques, mentals, psicològiques i espirituals vers la cura i el creixement de la seva llibertat i de la seva capacitat d'estimar. Així doncs, la salut pot ser considerada com una manera de viure, en qualsevol situació i a partir de qualsevol experiència, orientada al creixement integral, lliure i responsable de la persona, essent el cos el lloc central de l'experiència humana, i la realitat que m'envolta el seu medi natural*⁴⁰.

24

En la mesura que és capaç d'orientar, indica un procés de canvi en el qual no es demana anar més enllà de les pròpies possibilitats, o de les possibilitats que la "malaltia", o la circumstància vital, permet.

Per exemple, la mesura d'un malalt crònic és distinta segons

³⁷ La "llibertat" és la qualitat inherent a l'home que el capacita per a superar la pròpia indigència. És la condició de possibilitat de la dimensió transcendent que és qualifica en la mesura que hom respecta la llibertat dels altres, i n'és responsable. Entenem la capacitat "d'estimar" com a *cercar el bé propi i de l'altre*; una recerca en la qual l'home se sent implicat, i l'afecta com a quelcom que forma part d'ell mateix. En aquest sentit, entenem que no és "necessària" l'afectivitat per a estimar les persones i les coses. Des d'aquesta perspectiva, el professional de la salut pot i ha d'estimar al pacient en l'exercici de la seva activitat professional. *Estimar* és un acte humà de salut.

³⁸ Vegeu, DUCH, LL. *Mort i esperança*, (1975), ed. Abadia de Montserrat, Montserrat, art. "salut i malaltia", p. 114-116.

³⁹ Es el lament del poeta, malalt de mort: "*Sóc tan sovint com una corda fluixa i veuçada / que vibra malament (...)*", qui expressa a través dels seus versos la genuitat de la condició humana a la recerca del Transcendent: "*Tinc por- tinc confiança. Servitud / no hi hauria més dura que la de l'home lliure / si, tant més fatigat com més s'hagués perdut, / pogués perdre el repòs del teu somriure*", Màrius Torres, *Poesies i altres escrits*, (1993), edició a cura de M. PRATS, Pròleg de P. Gimferrer, ed. 62, Barcelona, poema 12.

⁴⁰ Vegeu el DOCUMENT *Al servicio de una vida más humana*, Carta Pastoral de los obispos de Pamplona, Tudela, Bilbao, San Sebastian y Vitoria. Cuaresma-Pasqua, 1992, cap. IV, 3.46.

el grau o el tipus d'afecció; així com la mesura de la sensibilitat de les persones és distinta segons el *medi* en què viuen, posem per cas. Es té en compte la realitat de la condició humana quan es parla d'*orientar*, no d'*assoliment*. És a dir, la salut com una actitud (acció) de vida que no exclou la malaltia, la mort, el sofriment..., l'error, el fracàs, el desencís... Actitud que cal reorientar, refer, corregir, "convertir". És el retorn al punt de partença del qual hom s'ha allunyat: quan l'home és possibilitat d'emmalaltir, però realitat de salut.

Malgrat tot, aquesta discreció a l'hora de definir la salut ve donada per la dificultat d'abastar completament la realitat humana. Pretén situar (orientar) l'home en la perspectiva d'*admirar* més allò que té, que no pas lamentar-se per allò que li manca, d'*agrair* més allò de què és capaç, que no pas despreciar o refusar-ho, de trobar en la vida el goig de sentir-la, de conèixer-la i d'estimar-la. Hom no exclou la dificultat, l'abatiment, el retrocés, la solitud,... Demana descobrir el valor de les petites coses que es fa evident a mesura que la vida deixa de ser espectacle. Demana renunciar a la passivitat en la recerca del bé (la salut) propi i dels altres. En la mesura que és capaç de fer-ho, l'home malalt està en procés de salut.

Les seves forces físiques, mentals, psíquiques i espirituals. La realitat humana és el cos i la seva intimitat. Però n'hi ha més. De fet, la realitat humana és la intimitat personal que es manifesta a través del cos, i es construeix i es conforma a partir d'aquest, en una perspectiva de futur que no pertany ni a l'espai ni al temps, ja que el transcendeix.

S'al·ludeix a l'estructura humana, com a unitat diversificada que és, sense discriminar cap ni una de les seves "diferències" constitutives. Però tampoc privilegia un estat de desenvolupament enfront d'un altre⁴¹, ni fa distinció d'aptituds o qualitats individuals, ni collectives.

L'equitat és present en la forma d'intervenir la realitat humana en la pròpia salut. Res es desprecia en benefici d'altri. Tot té el seu protagonisme i la seva importància. Una part no es pot desentendre d'una altra en el procés de salut: a tall d'exemple, el cos no deixa el lloc a la sensibilitat, ni aquesta a la bondat en la recerca i expressió del Bé Transcendent que amara la interioritat de l'home. Impossible concebre l'ésser humà sense contemplar la

⁴¹ Per exemple, l'edat adulta enfront de la vellesa

vàlua i la necessitat de cada una de les seves dimensions constituents. Impossible fer una aproximació al concepte de salut sense tenir cura de tot aquest teixit de formes i relacions que afaïonen el viure i el sentir humà. Per tant, si alguna de les *forces* queda "disminuïda", la salut rau precisament en la *joia de viure* com a quelcom autèntic en el present vital de l'home; enyorant, i per què no? allò perdut, malmès o no aconseguit, però aprenent a gaudir del molt que resta i del molt que hom pot obtenir.

Vers la cura i el creixement de la seva llibertat i de la seva capacitat d'estimar, com a objectiu principal del procés de salut.

L'home és home en la mesura que pot exercir la seva llibertat, optant, triant, refusant, donant, oferint, imaginant, renunciant..., tot apropiant-se (fent seva) responsablement la decisió del pensament o de l'acció. La llibertat no és aliena a la "manera d'ésser" de la diversitat de l'home. Així doncs, el matís de sentit li ve donat, a la llibertat, segons es refereixi al cos i als seus òrgans, a la peculiar individualitat i forma de manifestar-la, o bé a la recerca-expressió del Transcendent, sense que la pluralitat de *llibertats* sigui un entrebanc en l'exercici de la llibertat humana⁴².

26

Així, per exemple, hom pot parlar de la llibertat del braç a agafar o deixar un got sobre la taula, i en la incapacitat física de poder fer-ho com a presa de consciència d'uns límits, però també de noves possibilitats de resposta. La llibertat física no ho és tot. De fet, les autèntiques limitacions són les que ens imposen els altres. La limitació és la "dependència de ", que marca els límits de la llibertat humana.

Quan la manca de qualitat de vida porta a "dependre" passivament de la queixa, i no a cercar la *força* per a millorar el *bé* perdut, difícilment hom encerta a descobrir la deu de possibilitats humanes que fan possible el retorn. Quan l'evidència de la manca de qualitat de vida porta a "dependre" del desinterès pel *bé* dels altres, i de l'interès pel *bé* propi, difícilment hom encerta a descobrir l'autèntica vàlua de la condició humana.

Entenem la *capacitat d'estimar* com la recerca dinàmica (que no discursiva) del *bé* propi i de l'altre.

Necessàriament, el primer amor és, per a un mateix, com a realitat

⁴² Sobre el concepte de *llibertat* de de la perspectiva de l'antropologia mèdica, vegeu LAÍN ENTRALGO, P. op.cit. p. 146 : "(...) Prefiriendo, aceptando, creando y ofreciendo, yo hago mi vida en tanto que mía, me la apropio en mi intimidad, aunque jurídicamente yo sea siervo o esclavo. No solo soy agente y paciente de ella, soy también su actor y - esto es lo decisivo- su autor. En la medida, claro está, en que el hombre puede ser autor de si mismo".

més immediata a l'ésser personal que es realitza en la trobada amorosa amb l'altre. És a dir, la "convivència" humana és una relació (comunicació), l'objectiu de la qual és la recerca del bé. Erròniament es pot considerar aquest "primer" amor personal com a acte d'egocentrisme. Com és possible valorar i respectar la realitat de l'altre si no es valora i es respecta la pròpia?. Com és possible estimar el "malestar" per una situació d'indigència, si abans⁴³ hom no ha estat capaç d'estimar el propi? ⁴⁴. Així doncs, *la salut pot ser considerada com una manera de viure, en qualsevol situació i a partir de qualsevol experiència*⁴⁵... La salut, doncs, com a bé integral que hom cerca per a si i per als altres tot valorant i respectant la diversitat de l'ésser humà. Les diferents concepcions de salut ens permeten parlar d'ella com una possibilitat al llarg de la vida. La mort posa límit al discurs i a la reflexió sobre una salut que es fonamenta i es limita al viure humà. No té sentit parlar de salut més enllà de la mort. Solament quan la recerca d'aquest bé, que anomenem salut, s'encarna a reconèixer-se l'home com a ésser creat, llavors tant la lloança pel do rebut, com el lament pel sofriment incomprès, sorgeix com esperança en el Bé Absolut. En Déu.

4.1.- La salut en l'actualitat

Actualment, un dels objectius prioritaris és gaudir de bona salut. L'absència de lesions orgàniques o funcionals és una dada indispensable per reconèixer una situació òptima de salut⁴⁶. A vol-

⁴³ No és un "abans" ni de temps, ni d'espai, sinó vivencial, d'experiència.

⁴⁴ La malaltia també com la incapacitat de passar de l'experiència del "jo" a la recerca de "l'altre".

⁴⁵ "Puc dir que, dissortadament, he tingut la sort d'estar malalt i poder viure així aspectes de la vida que, mentre estava sa, havien passat gairebé desapercebuts: la debilitat, la limitació, allò que és irremediable, el profund radical, el dolor, la relativitat, el que és important i el que és accidental, el que és necessari i el que és accessori, superflu, i la densitat, el que val i el que és inútil, el fet d'assumir la pròpia història, d'acceptar-te tal com ets, la capacitat d'autocrítica, la perspectiva del carvi, d'assumir la mort, d'obrir-te al futur, l'esperança desesperada... Tantes vegades!", BURGALETA, J. art. "Des del càncer. La meua temptació: demanar a Déu que em deslliurés de la prova", a Creure des de La Nit Fosca, (1994), ed. Cristianisme i Justícia, Barcelona.

⁴⁶ Vegeu, GIRACIA, D. *Salud, ecología, calidad de vida*, (1988), a rev. Jano, vol. XXXV, núm. extra, p. 133-147: "Cuanta mayor sea la capacidad de posesión y apropiación del cuerpo, mayor salud se tendrá, de más salud se gozará, y cuanto menor sea tal capacidad, es decir, cuanto más desposeído se sienta uno de su propio cuerpo, cuanto más expropiado lo note, mayor será su enfermedad. A mí entender la sanidad es la ciencia del cultivo de la salud o cultura del cuerpo. Este cultivo de la salud no puede entenderse como la pura lucha contra la enfermedad o el simple logro de bienestar físico, sino como el lento proceso de apropiación y posesión por parte del hombre de su propio cuerpo", p. 141. Hi estem d'acord si l'autor ho contempla com a un "discurs" parcial en relació a la salut. No hi estem d'acord si l'autor ho afirma com "el discurs" sobre la salut, considerant tot el que s'ha anat exposant fins ara al llarg d'aquest article.

tes, dona la impressió que "el que cal" és que el cos estigui en bona forma i funcioni bé, ja que d'aquest "estar bé" depèn l'exercici de la normalitat quotidiana. Quan hom parla de la "por a emmalaltir", s'està referint a la pèrdua d'aquesta parcel·la de salut que, poc a poc, en l'apreciació personal, va cedint el lloc a altres formes malaltisses, que posen en evidència lesions i disfuncions psicològiques, socials, de relació..., presents en l'assistència del sistema sanitari actual. El que no sabem és en quin grau de qualitat i d'efectivitat arriba aquesta assistència al *malalt*.

Com tampoc sabem si el tractament que s'aplica és simptomàtic o etiològic. Es a dir, si l'objectiu és guarir solament els símptomes, o també corregir la causa última del problema, sobrepasant així l'àmbit estrictament sanitari⁴⁷.

Actualment, "gaudir de bona salut" també inclou ser capaç de ser o assemblar-se a tot allò que els "models" publicitaris ens presenten: un estil de vida en el quals es valora la novetat, el risc, l'èxit, la popularitat... en detriment d'aquelles maneres de viure marcades per la sòbria eficàcia del dia a dia. Ja es veu que en una societat on s'identifica salut amb "espectacle", el *malalt* és arraconat a l'espai d'una situació en què es valora negativament allò que li manca, i no el que és i té. Per altra banda, quantitat de persones es lliuren diàriament a la prevenció, cura i assistència d'una humanitat que emmalalteix més enllà de l'àmbit estrictament sanitari. Actualment, d'això també en diem "gaudir de bona salut".

Actualment, "gaudir de bona salut" també és el dret a estar sa: l'accés a una assistència sanitària qualificada en relació a les necessitats del ciutadà, i la implicació de les organitzacions socials en la seva cura i en el seu benestar. El fet d'emmalaltir no afecta l'individu d'una forma aïllada, sinó també el teixit social que l'envolta⁴⁸. Factors de tot tipus condicionen la resposta personal a la malaltia. La capacitat de fer-hi front és una *força* que no neix aïlladament en la persona, hi ha distints components socials i de relació que afavoreixen i potencien una resposta positiva, o negativa, al procés d'emmalaltir. Dit d'una altra manera: hom té dret a

⁴⁷ Per exemple, en l'àmbit educatiu podem citar el "fracàs escolar". El seu espai de prevenció i assistència va més enllà de l'àmbit sanitari, però també l'inclou. En si mateix, el "fracàs escolar" no està tipificat com una *malaltia*, però presenta tots els trets (desordre, desequilibri, limitació, dependència...); el seu tractament no pot ser solament simptomàtic, necessàriament cal anar a l'arrel del problema i avaluar la situació personal de l'alumne i el seu entorn, si més no.

⁴⁸ Sobre aquest tema vegeu RODRIGUEZ, J.M., *Salud y sociedad. Análisis sociológico de la estructura y la dinámica del sector sanitario español*, (1987), ed. Tecnos, Madrid, p. 14 i següents.

què la societat li faciliti les condicions i l'ajut necessari per esdevenir i gaudir de la qualitat de persona que és. Hom també té el deure, però, de participar activament i eficaçment en el seu procés de salut com a *estima* per a un mateix, i vers la societat en què viu. La salut és un bé individual i comunitari en el qual es participa amb l'ajut de la ciència i de la tècnica com a eines necessàries al servei de l'home.

Actualment, va prenent força una concepció ecològica de la salut. La crisi ecològica (l'abús i l'explotació dels recursos naturals) és comparada amb la crisi de valors de la societat actual. El concepte de *llibertat* i d'*estimació* als quals hem fet referència anteriorment són aplicats a la natura i a tot ésser viu. Hi ha un dret a l'ús i a la transformació de la natura, també hi ha un deure a la seva cura, conservació i millora. Hom parla d'un "humanisme ecològic"⁴⁹ en què l'home conviu en harmonia, en pau⁵⁰, amb la resta de la creació. Es convida a repensar críticament la relació de l'home amb la natura. No a concebre l'ús de la ciència i de la tècnica com a finalitat en si mateixa, oblidant que ambdues no són altra cosa que instruments de millora de la convivència humana. La fe bíblica mostra Déu com a Creador de la totalitat de l'univers, i l'home com el seu *senyor*, és a dir, com a criatura que situada al bell mig del Paradís té com a missió la *cura*, l'administració, de tot el creat. N'és responsable. En el concepte de *salut*, hi és implícita aquesta interrelació home-natura; la *mesura* indica allò que de malaltís té l'afany dominador i explotador de l'home quan se serveix del creat, no quan hi manté una relació de *llibertat* i d'*estimació*⁵¹.

5.- Conclusió

*"La salvació de l'home és una expressió massa solemne per a mi. Jo no vaig tan lluny. És la seva salut que m'interessa, la seva salut sobretot"*⁵². El personatge que així parla acaba de ser testimoni d'una de les escenes més colpidores de *La Pesta*: el sofriment i la mort d'un infant. És el mateix personatge qui al llarg de l'obra

⁴⁹ Vegeu TORRALBA, F. art. "El paradigma ecològic", a rev. *Teologia Actual*, (1994), Barcelona, p. 53-62. L'autor reflexiona sobre la crisi ecològica i la responsabilitat de l'home en la seva relació amb la natura.

⁵⁰ Cf., nota 10.

⁵¹ Sobre la relació de l'home i la natura des de la perspectiva bíblica, vegeu RAURELL, F. *Del text a l'existència* (...), cap. XIII, "L'home i la natura, aproximació bíblica de l'ecologia", p. 252-307.

⁵² CAMUS, A., *La Pesta*, (1986), traducció i pròleg de J. Fuster, Edicions 62, p. 180.

s'esmerça a salvar de l'home allò que pot ser salvat, guarir allò que pot ser guarit. I ho fa amb modèstia, honestedat, eficàcia..., amb coratge. És l'evidència de la feina ben feta, dins un marc estrictament humà, al qual no li és aliena l'ombra silenciosa de la tendresa.

Superada ja l'etapa que la referència a la salut era únicament a partir de la malaltia, convé no caure en un nou error: fer de la salut un concepte decoratiu del discurs humà. La salut és, en la mesura que la persona i la societat s'impliquen, activament i eficaçment, per fer-la realitat en el *medi* que hom viu i conviu. No en la mesura que es pot quantificar l'èxit obtingut: el fracàs forma part del procés de salut; el fracàs forma part del procés vital de l'home i de la natura. No es tracta de viure en un món idealitzat, irreal. Es tracta de viure en el nostre món, i amb la nostra manera de ser. Es tracta d'anar assolint una millora real mai exhaurida. Es tracta, també, d'alleujar, de guarir, de fer "interessant" la manca de salut pròpia i de l'entorn. És a dir, es tracta de salvar allò que hom pot salvar.

Cal encarnar vitalment el *bé* (la salut) en i amb la realitat humana, però més enllà de l'estreta circumstància personal de cadascú. Cal fer biogràfica la capacitat, força, i joia de saber que no som tot allò que podem arribar a ser. És significatiu que quan el sofriment i la mort de l'altre, s'entén (es viu) com a "nostre", no solament es fa evident l'íntima solidaritat de l'ésser humà, sinó que quelcom de molt real emergeix de la profunditat de l'ésser, i és capaç de fer saltar l'home del límit de la indigència humana a la fascinació⁵³ de l'esperança, (llegiu, "confiança"), en el Transcendent. Certament, no és aquest el cas del nostre personatge de *La Pesta*: ell s'interessa per una salut que no sobrepassa els límits humans; però fa del seu "testimoniatge" un exemple per a tots⁵⁴.

La *Salvació*, el *bé*, que anuncia Jesús de Natzaret és Déu⁵⁵. La *Salvació* es presenta com l'esdeveniment que té la seva arrel en la llibertat divina⁵⁶, de la qual Jesús de Natzaret n'és l'encarnació

⁵³ Fem servir el terme "fascinació", no en el sentit de "miratge", de quelcom que fascina però no és ni real, ni consistent, sinó en el sentit de quelcom real, que es fa evident-absent i sedueix. "*Senyor, m'has seduït, / i m'he deixat seduir,...*", diu el profeta a Déu, Jr. 20, 7.

⁵⁴ Vegeu LÉVI-VALENSI, J., *La Peste d'Albert Camus*, (1991), ed. Gallimard, Paris, p. 100-104.

⁵⁵ Cf. 1c. 2,11 : " *avui, a la ciutat de David, us ha nascut el Salvador, que és el Messies, el Senyor*".

⁵⁶ Cf. Ef. 2, 5-8 : "(...) *És per la gràcia que heu estat salvats per mitjà de la fe! I això no ve de vosaltres: és un do de Déu*", v. 8.

històrica singular. No és un anunci discursiu, és un anunci real en l'esdevenir biogràfic de Jesús: guareix malalts, consola els qui sofreixen, denuncia la injustícia, perdona i convida a la conversió...; dóna a la vida humana una perspectiva de canvi qualitatiu, des de la peculiar realitat personal de cadascú. La *Salvació* que anuncia Jesús de Natzaret no és segons la categoria de la funció que hom duu a terme, o segons la qualitat dels atributs personals, sinó segons la "fidelitat" del testimoni que es fa efectiu al llarg de la vida.

L'experiència creient és la recerca d'aquella manera de ser i de fer de Jesús de Natzaret, com a punt de partença, i com a fita, de la pròpia llibertat, i com a espill d'una manera d'estimar. Una llibertat i un amor que "necessita" implicar-se positivament en el procés de salut de les persones individuals, i de les societats a les quals pertanyen, tenint com a responsabilitat prioritària l'home "malalt" i els grups socials "marginats". El text de Mateu 25, 34-46⁵⁷ aclareix els dubtes sobre una salvació desconnectada de la realitat biogràfica de l'home. La fe (la "confiança" en l'Amor de Déu) es qualifica en el testimoniatge de l'home que fa de la seva actitud vers els altres una acció de salut (de salvació).

La salut no és un servei que hom fa, o que hom rep. La salut, com a *bé* que és, és un dret, i un deure: és un acte de justícia. És un acte d'amor. La salut fa "present" la *Salvació*: allibera l'home de la condició de *malalt*, i és testimoni del bé.

⁵⁷ Cf. Mt. 25, 34-46 : "(...) Perquè tenia fam, i em donàreu menjar; tenia set, i em donàreu beure; era foraster i em van acollir; anava despullat, i em van vestir; estava malalt, i em van visitar; era a la presó, i vingüéreu a veure'm... Us ho asseguro: tot allò que fèieu a un d'aquests germans meus més petits, a mi m'ho fèieu..."

Abstract

Notes for a speech about the Christian concept of Health, this intends to be an open reflection starting from a concept of specific man (anthropos): the human being who, when created, receives Life as a gift, and conceives of it as an space of happy coexistence. This reflection about Health does not ignore the human reality: the limitation, the worries, the dependencies, ..., that is to say, illness. The human reality is experienced and felt from its own personal singularity, and from the socio-cultural plurality of being human.

Health is considered to be experience, wellbeing, and responsibility towards oneself and towards the society. Health is considered to be an expression of our own freedom and love (good) that is translated as justice: that is to say, as the right to enjoy the satisfaction of living, and as the duty to ensure that this is so. Health is considered to be the whole salvation of man, who becomes real in his living present, with a perspective of the future that culminates in God.